

Kirke- og kunsthistoriske Møder afholdte i Aaret 1897.

Paa Grund af Finanslovens sene Vedtagelse kunde Selskabet for Danmarks Kirkehistorie i 1897 ikke begynde sine Møder rundt om i Landet før i Juni Maaned. Man har dog atter i Aar gjort den Erfaring, at det er et lønnende Arbejde, i Foredrag afpassede efter en større og blandet Tilhørerkredses Fatteevne, at fremdrage og belyse de kirkelige Minder af forskjellig Art, som vort Fædreland er rigt paa, men som de fleste af dem, der samles ved Møderne, kun have et ufuldstændigt Kjendskab til. Erindringer om det kirkelige Liv, der er ført gennem de 1000 Aar, Kristentroen har været forkyndt og bekjendt her i Landet, og Fortællinger om dette Livs forskjellige Ytringer, hvad enten disse nu fremtræde i Historien eller gennem Kunstens og Litteraturens Værker, ville, som vi have erfaret, altid kunne regne paa opmærksomme og taknemmelige Tilhørerkredse. Den historiske Sans og den kirkelige Samfølelse med Fortiden faar Oplivelse og Næring. Nutiden bliver rigere, naar vi føle os baarne af og knyttede til en minderig Fortid.

Møde i Assens.

Den 20. Juni 1897 fandt Aarets første Møde Sted i Assens, hvor der i den smukke og anseelige Kirke var samlet en meget stor Tilhørerkreds. Efter en Sang og

nogle indledende Ord gav Selskabets Formand, Dr. Holger Rørdam følgende Udsigt over de kirkelige Forhold og Personligheder i Assens i Tiden nærmest forud for Reformationen¹⁾.

I Middelalderen, da Assens var en Fæstning, omgivet af Ringmure og dybe Grave, hvis Spor endnu kjendes, havde Byen vel ikke andre Sognekirker end den, hvori vi nu befinde os — i sig selv et betydeligt og ærværdigt Minde fra en Tid, da det at bygge Kirker betragtedes som en Gudstjeneste, og det ved Gaver at støtte Kirkers Bygning og Udsmykning var et fortjenstligt Værk, hvorved Syndsforladelse og Naade hos Gud sikkert kunde erhverves. Var end altsaa ogsaa paa hin Tid den ene Sognekirke tilstrækkelig til Byens aandelige Fornødenhed, saa var Staden dog Sædet for en ret talrig Stab af gejstlige Personer, og der var ved Siden af Sognekirken et Par andre kirkelige Stiftelser, som fortjene vor Opmærksomhed.

I Odense Stift var den gejstlige Jurisdiktion og Opsynet med Kirkerne før Reformationen fordelt mellem et Antal Provster — to i Fyn, med Sæde i Odense og Assens, en paa Laaland, en paa Falster, en paa Femern og vel ogsaa en paa Als. Det er om Provsten i Assens, her skal tales. I ældre Tid kaldtes han sædvanlig »Præpositus Toftensis«, fordi Gangtofte (nu Gamtofte) var det Sted, hvor Hovedmassen af de til hans Underholdning i Tidernes Løb henlagte Ejendomme fandtes. For Resten var der rundt om i Baag Herred Jorder og Gaarde, som Provsten nød

¹⁾ Ved nærværende Gjengivelse af Foredraget er paa sine Steder noget mere af det historiske Stof medtaget, end der kunde finde Plads i det mundtlige Foredrag, idet jeg har benyttet Lejligheden til en Gjennemarbejdelse (med enkelte Berigtigelser) af en Del af en Afhandling om Assens i Chr. II's, Fred. I's og Grevefejdens Tid, som jeg for henved 40 Aar siden lod trykke i Saml. t. Fyns Hist. og Topografi, 1ste Del, hvor de litterære Henvisninger til Kilderne ville findes.

Indtægten af. Som en af de betydeligste kan nævnes Vissenbjerg Kirkeskov, denne endnu bevarede skønne Skov, der med Vissenbjerg Sogn den Gang hørte til Baag og ikke, som nu, til Odense Herred. Skoven ansloges senere til 60 Svins Olden og har i Begyndelsen af det 16. Aarhundrede næppe været mindre frodig. Det er vel rimeligt, at Provsten i gammel Tid har resideret i Gamtofte, siden han bar Navn efter dette Sted; men hen imod Middelalderens Slutning boede han i Assens, hvor »Provste-gaarden« og »Provstistræde« endnu minde om denne i sin Tid mægtige Prælat, der tillige var Forstander eller øverste Tilsynsmand for Helligaands Hus eller Hospital i Assens.

I Christiørn II's Dage var Hr. Hans Hansen Provst i Assens, en for sin Tid betydelig, men som det synes ikke videre kirkelig sindet Personlighed, udmærket dygtig til al Slags verdslig Handel og Færd, hvorfor Kongen benyttede ham som sin Sekretær. Maaske har han været af Adel; vi vide i alt Fald, at en Søster af ham var gift med Borgmester Berild Pedersen i Assens († c. 1515), som var af Adel og var Fader til tvende Sognepræster i Assens, der senere skulle omtales¹). At det ikke har været efter den fynske Biskop Jens Andersen (Beldenaks) Hoved, at Hans Hansen er bleven Provst i Assens, men at dennes Forbindelse med Kongen har skaffet ham dette anseelige Embede, kan man sikkert slutte deraf, at Provsten stadig laa paa Feltfod med sin Biskop²), noget, der naturligvis ikke gav noget godt Exempel i kirkelig Henseende.

¹) Om Berild Pedersens Slægt se Hofman, *Fundationer* XI, 158 ff. og *Saml. t. Fyns Hist. og Topogr.* I, 150.

²) Det kunde dog bemærkes, at det hos Paludan-Müller, *Jens Andersen Beldenak*, S. 124—5, meddelte Brev fra 1508, der antyder et bittært Fjendskab mellem Biskoppen og en vis Hans Johansen, ikke, som tidligere er antaget, angaar Provst Hans Hansen, men Hans Johansen Lindenov (se Secher, *Danmark i ældre og nyere Tid* II, 844).

Skjønt det er rimeligt, at Hans Hansen allerede har været Provst i Kong Hanses Tid, tilhører hans os bekendte Historie dog Christiern II's Dage, og strax i Begyndelsen af sin Regjering (1513) gav denne Konge ham Løfte paa Øen Thorø udenfor Assens mod den sædvanlige Afgift ($\frac{1}{2}$ Td. Smør), naar ovennævnte Berild Pedersen, der havde Øen i Forlening, afgik ved Døden. 1514 blev Hans Hansen af Kong Christiern sendt til Rom, hvor Afgjørelsen af alle vigtigere kirkelige Sager den Gang med stor Besvær maatte hentes, og hvor i Regelen intet kunde udrettes, naar man ikke havde »vægtige« Argumenter at støtte sit Andragende med. Det gjaldt derfor for Kongerne om at have snilde Talsmænd ved Pavehoffet, der forstod baade at fire og at hale, og at anbringe Guldstykkerne paa rette Sted, for til billigst muligt Kjøb at opnaa, hvad der ønskedes. At Hans Hansen har egnet sig ganske godt til disse Handler, kan man slutte deraf, at han saa jevnlig benyttedes, naar Sendelser til Rom afgik herfra.

I Juni 1514 var Hans Hansen i Rom og var i fuld Underhandling med Kardinalen af Sinigaglia, Idzardus Gravius, der tidligere havde været paveligt Sendebud i Danmark og nu betalt for at tage sig af den danske Konges Sager ved Pavehoffet. Hvad der paa den Tid især laa Kongen paa Hjerte, var at faa Indflydelse paa den lundske Ærkebispstols Besættelse og Stadfæstelse paa sin Patronatsret til visse Prælaturer ved Domkirkerne i Riget.

Inden Aarets Udgang var Hans Hansen sikkert atter hjemme, da han i Begyndelsen af det følgende Aar havde en Strid med Karmeliterordenen angaaende Helligaands Kapel i Assens, som han paastod i mange Aar havde været under hans Forgjængere, Provsterne i Assens, men som Karmeliterne nu tilegnede sig. Striden afgjordes nærmest til Provstens Fordel ved Kongens Dom paa et Møde i Kalundborg 6. Febr. 1515. Kort efter maatte Hans Hansen i Kongens og sit eget Ærende atter drage til Rom. Den 8. Marts 1515 befalede Christiern II Lensmanden paa

Hagenskov (nu Frederiksgave), Eske Bille, at tage Hans Hansens Gods, der laa til Provstiet i Assens, og Øen Thorø i Forsvar, saa længe indtil Provsten atter kom hjem. Den 10. Juli 1515 skriver denne fra Rom til Kongen og melder, hvad han har udrettet. Kongen havde overdraget ham at arbejde paa, at S. Knuds Kirke i Odense maatte blive fratagen Knudsbrødrene i Klosteret sammesteds, vistnok for at forny det gamle Forsøg paa ved Kirken at faa dannet et Kollegium af Sækulargejstlige istedenfor Munkekonventet, der her var Udøver af den Magt, som Domkapitlerne andesteds havde. Hans Hansen skriver herom fra Rom: »Vil Eders Naade, at det skal have Fremgang med S. Knuds Kirke i Odense, da har Kardinalen (af Sinigaglia) det nu saa drevet hos Paven, at han har givet sit Samtykke dertil, og vil E. N. undsætte os med 2000 Ducater dertil, som E. N. tilsagde mig, da haaber jeg med Guds Hjælp at bestille det inden S. Mortens Dag i det allerseneste. Og var det nyttigt, at saa kunde ske snarligen, førend Munkene finge Røgen heraf, at de ej skulde forkomme enten Klenodia eller anden vis Rente, som nu snarligen tilstander«. — Han giver derhos Kongen Udsigt til, at hvis Sagen lykkedes, og Kongen gav ham og andre Dannemænd Godset i Forlening, skulde han ikke fortryde de Penge, han havde ofret derpaa, men blive holdt aldeles skadesløs for dem.

Ved Siden af Kongens Anliggender drev Hans Hansen ogsaa sine egne; han skriver herom: »Mig haabes en god Ende at fange paa min Sag mellem Bispen af Fyn og mig, endog det ikke kan ske inden S. Mortens Dag; thi jeg kom for sildig hid op, og skader mig en stor Ting paa min Tæring; dog haabes mig en lykkelig Ende«. For Resten raader han Kongen ikke at haste med at forlige sig med Bispen af Fyn, uden denne vilde bekvemme sig til at give klækkelig Erstatning; han havde nemlig udvirket et paveligt Monitorium imod ham, og troede nu, at Bispen »næst Guds Hjælp ikke skulde undgaa Kongen i Retten«.

Hans Hansens Forhold til Biskoppen antog senere en endnu skarpere Karakter. Da han efter sin Hjemkomst fra Rom traf sammen med ham i November 1517 paa Raadhuset i Kjøbenhavn, under Rigsdagen, som holdtes for at skaffe Midler til den svenske Krig, kom det til en heftig Strid imellem dem. Denne blev saa meget farligere for Bispen, som Kongen benyttede Lejligheden til at fremkomme med flere svære Anklageposter imod ham, deriblandt især den, at han i Kong Hanses Tid uden tilstrækkelig Fuldmagt havde afsluttet en Fred med Lybekkerne, hvorved Danmark var blevet forpligtet til at betale dem en stor Sum Penge. Denne Sum forlangte Kongen nu, at Bispen skulde betale, og da han ikke vilde bekvemme sig dertil, blev han i flere Aar holdt i strængt Fængsel, indtil han endelig 1520 indgik et Forlig, hvorved han, da han ikke kunde betale den uhyre Sum, 80,000 Gylden, som Kongen gjorde Fordring paa, forpligtede sig til at afstaa de to Trediedele af den visse Indkomst af Fyns Bispestols Jordegods. Indkrævningen af disse Indtægter overlod Kongen til Hr. Hans Hansen, hvem det neppe har været ubehageligt saaledes at være sat til at indkassere sin gamle Fjendes Indkomster.

Af de mange Hverv, Christiern II overdrog Hans Hansen, lader det sig let slutte, at han kun i spredte Mellemrum kunde være tilstede ved sit Provsti. Tilsidst blev hans nøje Tilslutning til Kongen Anledning til, at han maatte forlade ikke blot Provstiet men ogsaa sit Fædreland. Da de jyske Prælater og Adelsmænd i Januar 1523 havde opsagt Kongen Huldskab og Troskab, besluttede denne at sende Bud til Paven for at udbede sig hans Hjælp mod de oprørske Undersaatter. Til denne Sendelse blev Mag. Povl Andersen, Kantor i Ribe, og Hr. Hans Hansen, Provst i Tofte, udsete, da det var Folk, som vare vel kjendte med den pavelige Kuries hemmeligste Gange. Kongens Fuldmagtsbrev for dem udstedtes i Odense d. 13. Febr. 1523. Men det lader ikke til, at de ere komne afsted. I ethvert

Tilfælde var Hans Hansen endnu her i Landet i de første Dage af April s. A., da hans Søstersøn, M. Peder Berildsen, daværende Sognepræst i Assens, tilskrev ham et Brev, der vidner om, at Forholdene havde taget en for Hans Hansen meget ubehagelig Vending, og at han beredte sig til Opbrud. Hans Søstersøn søgte derfor at skaffe ham saa mange kontante Penge som mulig ved Salg af Heste og Viktualier fra Provstegaarden i Assens og ved Indkrævning af Provstens tilgodehavende. Men det var ingen let Sag nu at skaffe Penge, da alt var i Uro og Forvirring, og man med det allerførste ventede den ny Hersker, Hertug Frederik, til Assens. Af Brevet fremgaar for øvrigt, at Provsten har haft en Datter, »lille Anna«, som det laa ham paa Hjerte at faa anbragt et Steds, nu da han selv maatte flygte¹).

Som bekjendt indskibede Christiern II sig den 13. April 1523 fra Kjøbenhavn til Holland. Hr. Hans Hansen har næppe været med paa den Flaade, der førte hans Konge bort. Der er nemlig bevaret et Brev af 17. April s. A., hvorved Abbedissen i S. Clare Kloster i Roskilde, Søster Margrete Knudsdatter, med en af Konventssøstrene sammesteds, Kirstine Eriksdatter, tilstaar at have modtaget en Del Klædningsstykker og et Skrin i Forvaring af Hr. Hans Hansen, hvilke Sager igjen skulde overantvordes til ham, naar han begjærede det, eller til hans fuldmægtige Bud, naar det havde hans egen Haandskrift at fremvise. Døde han derimod, inden Godset blev Søstrene afkrævet, skulde de antvorde det til hans ovennævnte Søstersøn eller til Hr. Olef Andersen Skriver, Kannik i Roskilde.

Kort efter er Hans Hansen sikkert draget til Tydskland for senere at træffe sammen med Christiern II. Der berettes, at Frederik I lod sætte efter ham. Da hans Person ej var at antræffe, lagdes der Beslag paa hans Gods.

¹) Brevet, der er dat. Assens 2. Feria Pascæ [6. April] 1523, er trykt hos Rørdam, Hist. Kildeskrifter 2. R. II, 542—5.

Abbedissen i S. Clare Kloster maatte udlevere; hvad hun havde i Forvaring, og M. Peder Berildsen fik 15. Maj 1523 Befaling om at overlevere Frederik I's tyske Kansler Wulfgang v. Utenhof »al den Bo og Boskab med Kvæg, Fæ, Fang og Heste«, som Hr. Hans Hansen tilforn havde ejet.

I Tydskland traf den landflygtige Provst fra Assens sammen med sin Herre og benyttedes siden af ham ved forskellige Underhandlinger¹⁾; navnlig var han med ved Forhandlingerne i Jüterbog i Oktober 1523, hvor Kong Christiern maatte forpligte sig til at betale forskellige Fyrster betydelige Pengesummer for Tropper, de havde samlet til ham, men som han ikke havde kunnet lønne. Da disse Summer ikke bleve betalte, forkyndte en af de omtalte Fyrster, den tyske Ordens Stormester, Markgreve Albrecht af Brandenburg, i Juni 1524 Hans Hansen og flere af Christiern II's Tjenere Arrest i Wittenberg for paa den Maade at tvinge Kongen til at betale hans Tilgodehavende. I September s. A. finde vi imidlertid Hr. Hans Hansen i Mecheln; men at han i fuldt Maal følte det landflygtige Livs Besværlighed her, se vi af et Brev, han skrev til en anden af Christiern II's Mænd. Han siger heri: »Det forundrer mig storligen, hvi du ikke vil skrive mig et Ord Trøst til; men maaske du har ikke Tid, eller dig lider saa vel, at du glemmer os elænde«. I Februar 1525 opholdt Hans Hansen sig endnu i Flandern, men 1526 var han atter i Tydskland, især i Berlin og Wittenberg; fra den sidstnævnte Stad tilskrev han i Oktober d. A. Kong Christiern og opmuntrede ham til at iværksætte sin Plan om inden Vinteren at sende et Antal Krigsfolk ind i Danmark, hvor man var forberedt paa Angreb; gjorde han det ikke, da var det at befrygte, at mange der i Landet, som vare ham tro og hulde, for hans Skyld vilde blive straffede med Sværd og Hjul, som tilforn var sket i Skaane og andensteds. Provsten udtaler i Brevet sin Kjærlighed til

¹⁾ Se t. Ex. Diplom. Norvegicum XII, 335 ff.

Kongen i stærke Ord, som naar han skriver: »Jeg siger Eders Naade det i Sandhed til, at jeg aldrig har været saa sorrigfuld, hverken den Tid jeg mistede min Fader og Moder, ikke heller den Tid jeg foer af Ed. Naades Land fra al den Del, Gud havde mig forlenet, Hus, Gods og Len og alle mine fattige Venner, der meget endnu med mig bedrøvet ere, som jeg har nu været for E. N., siden E. N. drog fra mig og andre E. N's elændige Tjenere af Berlin».

Hans Hansens gjentagne Ophold i Wittenberg i Forbindelse med den Nød, han maatte lide, har vistnok bidraget til at forandre hans verdslige Sind; han, der hidtil havde været god Katholik, sluttede sig, som det synes, oprigtig til Reformationen, og det mærkelige skete, at han med andre af Christiern II's landflygtige Venner, efter Kongens Ønske, satte sig ned med den latinske Bibel i Hænde for at revidere Hans Mikkelsens danske Oversættelse af det ny Testamente¹⁾. Han blev derfor med flere af Kong Christierns lutherske Tilhængere forvist fra det ivrig katholske burgundiske Hof. Forøvrigt finde vi ham i December 1529 i Ostfrisland; han levede endnu 1531, da han forfattede en Fortegnelse over de Mænd, som havde fulgt Christiern II i Udlændigheden; men dermed ophøre Efterretningerne om ham, og han er formodentlig død, ikke længe efter at hans Haab for sidste Gang var glippet, og hans gamle Herre indesluttet inden Sønderborg Slots faste Mure.

Saa snart Kong Frederik I havde faaet Fyn i sin Magt, overgav han Provstiet i Assens tilligemed Thorø til sin ovennævnte Kansler Wulfgang v. Utenhof, som han desuden udnævnte til Lensmand paa Hingsavl. Denne afstod imidlertid — sikkert mod klækkeligt Vederlag — i Maj

¹⁾ Se Hans Hansens Brev, dat. Weimar 30. Aug. 1528, til Chr. II. Dipl. Norveg. XIII, 515 f.

1525 saavel Provstiet som Thorø til Mester Peder Berildsen.

Denne Mand tilhørte en gammel og anset, adelig Assens-Slægt. Hans Farfader af samme Navn havde, som det synes, indlagt sig betydelige Fortjenester af Assens Sognekirke ved at give Midler til dens Reparation og Udvidelse 1480 o. fl. Aar¹). Dennes Søn, Berild Pedersen, der tidligere er nævnt, havde indtaget en anset Stilling som Stadens Borgmester og havde været gift med Hr. Hans Hansens Søster. Af hans Børn var Peder Berildsen vistnok den ældste. Han blev 1510 immatrikuleret ved Københavns Universitet. Derefter har han vistnok studeret udenlands og erhvervet Magistergraden. Senere var han Sekretær hos den bekendte Biskop Lage Urne i Roskilde samt offentlig Notar med pavelig Autorisation, i hvilken Egenskab han udfærdigede det os bevarede Exemplar af Biskop Lage Urnes mærkelige Synodalstatuter fra 1517²). Formodentlig skyldtes det den nævnte Biskops Anbefaling, at M. Peder Berildsen siden blev Kannik i Københavns Kollegiatkapitel. Som saadan nævnes han 1523; men samtidig var han tillige Sognepræst i Assens og Kerndrup (nu Kjærum). Da hans Morbroder beredte sig til at forlade Landet med Christiørn II, kom M. Peder Berildsen i ikke ringe Vaande. I sit ovenfor omtalte Brev af 6. April 1523 skriver han til Hr. Hans Hansen: »Jeg veed mig ingen anden Raad, naar Bispen (Jens Andersen Beldenak) kommer, end jeg bliver tilstede; jeg veed mig intet at have gjort hannem; rømmer jeg, da priverer han mig ved mine Kirker; jeg vil hellere miste Halsen; jeg vil give mig til Gud; Venner ere ikke

¹) Se Hofmans Foundationer V, 321. XI, 158 ff. Jvfr. Crone, Jac. Madsens Visitatsbog, S. 322. Bloch, Den fynske Geistligheds Hist. II, 42. Tidligere (Saml. t. Fyns Hist. og Topogr. I, 212) har jeg forvexlet den ældste Peder Berildsen med hans Sønnesøn af samme Navn og henført Hofmans Notits om Kirkens Restauration til sidstnævnte.

²) Ny kirkehist. Saml. III, 291.

nu mange her«. — M. Peder Berildsen forblev altsaa i Assens; Kanonikatet i Kjøbenhavn maatte han vel afstaa, dog maaske mod Erstatning; men Præstekaldet i Assens beholdt han indtil videre. Da han nemlig, som ovenfor er berørt, 1525 havde faaet Provstiet og Thorø, afstod han s. A. med kongelig Stadfæstelse Assens og Kerndrup Kirker til sin yngre Broder Niels Berildsen, og 1531 overlod han sin anden Broder, Hans Berildsen til Nakke, Øen Thorø. Selv beholdt han Provstiet indtil sin Død 1537.

Peder Berildsen saa vel som Hans Hansen og saa godt som alle de andre katholske gejstlige, der færdedes i Assens i den første Trediedel af det 16de Aarhundrede, tilhørte en Præstetype, der den Gang var saare almindelig. Man kan ikke frakjende disse Mænd Forretningsdygtighed; tvert imod! I verdslige og kuriale Sager vare de endog meget kloge og duelige; men aandelig Sans synes ikke at have været deres Sag.

Foruden »Provsten« var der en anden ret anseelig gejstlig Embedsmand, der havde Bolig i Assens, nemlig Bispens »*Officialis in spiritualibus*« for Baag Herred. I det Tidsrum, her omhandles, indtog Hr. Anders Olsen denne Stilling. Officialen svarer nærmest til vor Tids Provst, medens Middelalderens Provst snarest maa betegnes som Kirkeinspektør. Skjønt Hr. Anders Olsen efter sin Embedstitel skulde have med »de aandelige Sager« at gjøre, mærker man dog ikke noget til, at disse Ting have ligget ham paa Hjærte; derimod er det bekjendt, at han var en ivrig Jæger; thi 1515 tilskrev Christiørn II Lensmanden paa Hagenskov, Eske Bille, følgende Brev: »Vid, at vi have forfaret, at den Bispens *Officialis* i Assens skal strippe alle de Marker over deromkring med sine Hunde og optage alle de Harer, der ere; bede vi dig og ville, at du underviser ham, at han saadant Stripperi overgiver, og hvis han det ikke siden gjøre vil, at du da tager Hundene fra hans Dreng og giver ham Hug, hvor du ham fornemme kan«.

Skjøndt Christiern II saaledes havde søgt at dæmpe Hr. Anders Olsens Jagtiver, lader det dog til, at denne ikke bevarede noget Nag til Kongen, da han vistnok har taget Del i den fynske Rejsning 1534 til bedste for denne. Noget saadant synes i alt Fald at fremgaa deraf, at hans Gaard i Assens som forbudt Gods 1538 blev bortskjænket af Christian III.

Efter at Taleren derpaa havde dvælet ved Sognekirkens, »Vor Frue Kirkes« Historie, og nævnet de forskellige Altere, som i sin Tid fandtes i denne Kirke¹⁾, samt de Præster, der virkede her, gik han over til Omtale af de andre kirkelige Stiftelser, som Assens den Gang rummede, Helligaands Hospitalet, Karmeliterklosteret, S. Jørgens Gilde m. m., der alt sammen viser, at der i Assens hen imod Middelalderens Slutning ikke savnedes de ydre Betingelser for, at det kirkelige Liv kunde finde Næring og Væxt, naar blot de indre Betingelser i samme Maal havde været tilstede. Hvad Assens Skole angaar, om hvilken vi ellers savne Efterretninger fra hin Tid, henviste Taleren til en Ytring i Peder Palladius Visitatsbog, hvor denne berømte Mand som en Erindring fra sin Barndom ytrer: »Jeg gav en Pebling udi Assens Skole en dansk Hvid, for han skulde lære mig at gaa om By og tigge Almissee, men han var ikkun min Mester en Middagsstund».

Efter et Ophold, i hvilket Forsamlingen sang: »Kirken den er et gammelt Hus, staar, om end Taarnene falde«, gik Taleren over til at fortælle om Reformationens Indførelse i Assens. Af Foredraget skal her dog kun gives et Referat i faa Ord.

Naar Assens var den første By i Fyns Stift, der til-egnede sig Reformationen, skyldes det vistnok, at denne

¹⁾ Se Saml. t. Fyns Hist. og Topogr. I, 218 f. Foruden de der nævnte Altere, har der vistnok ogsaa været et S. Nicolai Alter i Assens Sognekirke (se Hofman, Fundationer XI, 159).

By da ligesom senere var det almindelige Færgested mellem Kongeriget og Sønderjylland, hvor Reformationen tidlig havde vundet fast Fod, særlig i Husum-Egnen og i de nordlige Dele af Hertugdømmet, Haderslev- og Tørninglen, hvor Hertug Christian (III) med Iver havde fremmet den lutherske Læres Indgang og Sejr. Det var ikke blot Folk og Varer, der færgedes over fra Aarøsund til Assens, men ogsaa Tanker og Anskuelser. For øvrigt dvælede Taleren især ved de to Mænd, der med Iver og Kraft prædikede Evangeliet i Assens, saa at denne By i faa Aar fra at være en katholsk blev en luthersk By: Lektor Peder Laurensen (fra Nestved), der virkede i Karmeliterklosteret, og Hr. Christen Skrok (fra Svenborg), der prædikede i Sognekirken, da den egentlige Sogneherre, Niels Berildsen, lidet eller intet tog sig af Embedet, men foretrak at holde en Stedfortræder, medens han selv gav sig af med verdslige Gjøremaal, og navnlig i en Række Aar var Rigsraad Eske Billes højt betroede og dygtige Foged paa hans Hovedgaard Vallen i Halland.

Efter at Taleren havde endt sit Foredrag om Reformationen i Assens med at forelæse det stemningsfulde Digt, der findes i Christen Skroks Fordanskning af Luthers Sermon om Beredelse til Døden (1538), sluttede han med at omtale nogle Mænd, der have virket som Præster i Assens siden Reformationen, deriblandt den dygtige M. Hans Michelsen (1615), der siden i mange Aar med Ære beklædte Fyns Bispestol, Jens Hornsyld, der i Rationalismens Tid var et Særsyn ved sin frejdige Bekjendelse af Fædrenes Tro, og den nys afdøde O. C. Ipsen, der havde besiddet Nidkærheds og Besindigheds Gave i en smuk Forening, saa hans Bortgang følte som et betydeligt Savn. Taleren endte med det Ønske, at den Præst, der næste Søndag skulde indsættes i Assens Kirke, maatte faa Lykke til at arbejde til Velsignelse for Menigheden.

Efter at nogle Meddelelser vare givne om Selskabet for Danmarks Kirkehistorie, og en Tak var udtalt til Pastor Chr. Knudsen, der venlig havde stillet Kirken til Raadighed,

afsluttedes Mødet med Grundtvigs Sang: »Udrundne er de gamle Dage«. — Udførlige Referater om Mødet vare nogle Dage efter at læse i »Fyns Stiftstidende«, i »Assens Avis« og i »Assens Amtsavis«.
